

Wim Kuijper op zoek naar waterbeestjes in het Meertje van de Blauwe Paal.
Foto's: Joost Bouwmeester

Waterbeestjes en ander leven

Meertje van de Blauwe Paal in de Amsterdamse Waterleidingduinen

In de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD), een groot duingebied dat grotendeels in de gemeenten Noordwijk en Zandvoort ligt, zijn verschillende open wateren aanwezig, zoals geulen, kanalen, meertjes en poelen. Eén van die meertjes heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling doorgemaakt: pas 20 jaar oud, en inmiddels boordevol leven. In dit artikel vertel ik hier meer over.

WIM KUIJPER

Als vrijwilliger doe ik al jarenlang onderzoek in de AWD. Ik kijk vooral naar land- en waterslakken, en ook naar planten en vogels. Daarnaast gaat mijn belangstelling uit naar de hydrobiologie en de geologie van de duinen. Juist bij het onderzoek naar dit duinmeertje komen al deze interesses samen.

Afgeplagd en uitgestoven

In het zuidelijk deel van de AWD ligt het Weitje van de Blauwe Paal, genoemd naar de hardstenen grensmaal die daar ooit gestaan heeft. Eind jaren 80 was dit Weitje nogal vergrast geraakt. In 1991 is het Weitje daarom diep afgeplagd over

100x150 meter. De verwachting was dat hierdoor een vochtige duinvallei zou ontstaan. Voor mij een mooie gelegenheid om dit proces te volgen. Welke planten en dieren zouden dit stukje duin gaan bevolken? De ontwikkeling ging echter anders dan verwacht. Het kalkrijke duinzand begon namelijk snel te stuiven. Plaatselijk kwam daardoor de bodem op 75 centimeter onder het oorspronkelijke maaiveld te liggen. Dit leverde interessante waarnemingen op. In de ondergrond bleek namelijk een oude bodemlaag met schelpjes aanwezig. Ik heb stukjes van deze bodem uitgezeefd, en deze bleek vol te zitten met de sporen van kransblad en huisjes van ovale poelslak, leverbotslak, moeraspoelslak en geronde schijfhoeren. Op deze plek bevond zich dus vroeger een ondiepe duinplas met - gelet op deze vondsten - wisselende waterstanden en moeras-sige oever.

Weitje van de Blauwe Paal wordt Meertje

De volgende jaren lieten een wisselend beeld zien. In de winter 92/93 stonden er voor het eerst enkele ondiepe plassen, maar te kort voor

de vestiging van waterdieren. In het voorjaar van 1994 en 1995 stond het Weitje van de Blauwe Paal langdurig onder water. Vanaf die tijd noem ik deze plek het Meertje van de Blauwe Paal. De eerste waterdieren en planten vestigden zich. Maar hierna stond het Meertje weer enkele jaren droog. Hierdoor verdwenen alle waterorganismen weer; ze waren gestorven of weggevloden (kevers en wantsen). Door een natte periode kwam het water in 1999 weer terug. De waterdieren reageerden snel, zo werden nu de eerste libellenlarven waargenomen. Vanaf die tijd heeft het Meertje meestal water bevat. In plaats van een vochtige duinvallei was er een duinmeertje ontstaan! De wisseling van grondwaterstand tussen droge en natte jaren is hier nogal groot omdat het Meertje centraal in het duin ligt. In latere jaren heeft beheerder Waternet in een deel van het zuidelijk deel van de AWD begrazing door koeien ingevoerd. Deze dieren bleken vaak in het Meertje rond te banjeren, wat niet gunstig was voor de kleine waterfauna. Mede op mijn verzoek heeft Waternet het Meertje daarom voor koeien uitgerasterd.

Nieuwe planten en dieren

Voor mijn onderzoek bezoek ik deze plek circa 20 maal per jaar, waarbij ik gedurende twee uur de fauna bemonster. Dat doe ik met een schepnet. De nadruk ligt vooral op libellen en weekdieren. Welke dieren vestigen zich het eerst, en blijven ze ook? Hieronder vermeld ik enkele opvallende ontwikkelingen.

Planten Veel pioniersoorten als waterbies, zeggen, grassen, russen en kruipwilg hebben zich op het kale zand gevestigd. In 2008 - 2010 was op drooggevalen delen massaal slijkgroen te zien. In het heldere water komen nu vooral enkele kransbladsoorten talrijk voor. Ook fonteinkruiden en waterranonkel groeien er.

Vogels Af en toe broedde er een meerkoet, dodaars en nijlgans. Deze soorten komen alleen als er veel water aanwezig is. De kleine plevier en de Kievit hebben hier in jaren met droogge-

vallen stukjes gebroed.

Amfibieën In de beginperiode vestigden zich al snel de rugstreeppad en de kleine watersalamander. Spoedig kwamen de bruine kikker en de gewone pad erbij. De groene kikker vestigde zich pas toen perioden met lage waterstanden nauwelijks meer voorkwamen.

Libellen Nadat in 1999 de eerste larven waren gevangen, nam het aantal sterk toe. Per jaar sluipen er vele duizenden libellen uit. Het betreft naast de gewone soorten de zwervende pantserjuffer en de zwervende heidelibel.

Waterwantsen Bij voldoende water worden er o.a. waterscorpionen en staafwantsen gevangen. Van deze laatste vallen de karakteristieke eieren op die in takjes en bladeren zijn gestoken.

Waterkevers Opvallend zijn de waterroofkevers en de pieptor. Deze laat een geluid horen na zijn vangst. De spinnende waterkever verradt zijn aanwezigheid door de mooie nesten met een 'schoorsteentje', die aan het wateroppervlak drijven.

Waterslakken en mossels Deze dieren kunnen niet zelf het meertje bereiken. Watervogels zijn waarschijnlijk hoofverantwoordelijk voor transport van eieren en dieren naar het meertje. In 2000 trof ik de eerste slak aan: de ovale poelslak, een bekende pioniersoort. Sommige nieuwkomers redden het niet: na een tijdje zijn ze weer afwezig. Tot nu toe zijn acht soorten aangetroffen. Soms kreeg ik hulp van kokerjuffers. Deze plakken namelijk schelpjes op hun koker. Door hun kokertjes te inspecteren vond ik enkele kleine slakkensoorten!

Bekend en toch verrassend

Bij elk bezoek vraag ik me af: hoe ligt het Meertje er bij? Lopen er damherten, zwemmen er watervogels? En: welke dieren ga ik vangen? Van een aantal groepen is inmiddels een goed beeld ontstaan wat betreft soorten, aantallen, tijd van het jaar. Maar vanwege de variabele waterstand in het Meertje zijn verrassingen nooit uitgesloten. Daarom blijft het ook na 23 jaar nog steeds leuk. Dit onderzoek is al die jaren mogelijk gemaakt dankzij de onderzoeksvergunningen van Waternet, die zelf de gegevens weer gebruikt om het beheer aan te passen. Recent zijn in de omgeving van het Meertje van de Blauwe Paal in het kader van het LIFE+ herstelproject méér kleine poelen gemaakt. Het is spannend om te volgen hoe daar de ontwikkelingen zullen zijn.

WIM KUIJPER IS VRIJWILLIG NATUURONDERZOEKER EN MEDEWERKER BIJ NATURALIS

